

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд на тема: ВЛИЯНИЕ НА ПОЛА ПРИ ИЗБОР НА ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИЯ ОТ ЛИЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ, за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научно направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)

Автор: Мария Мереметиду

Рецензент: проф. д-р Катерина Караджова

1. Общо описание на представените материали.

Със заповед № РД-38-430 от 18.07.2025 г. на Ректора на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ съм определена за член на научно жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **ВЛИЯНИЕ НА ПОЛА ПРИ ИЗБОР НА ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИЯ ОТ ЛИЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ.**

Автор на дисертационния труд е Мария Николаос Мереметиду - докторант в редовна форма на обучение към катедрата по Специална педагогика с научен ръководител проф. д-р Мира Цветкова - Арсова.

Представеният от Мария Мереметиду комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав на СУ „Свети Климент Охридски“.

2. Кратки биографични данни за докторанта.

Госпожа Мария Мереметиду има 20-годишен преподавателски стаж, който е пряко свързан с проблемите на лицата със специални потребности.

Професионалната ѝ кариера като преподавател в специално професионално училище е много тясно свързана със специалното образование и избора на професия от лицата с увреждания.

Тя е бакалавър по философия, педагогика и психология, а магистър по: Педагогика на равенството между половете.

Мария Мереметиду има сериозни научни, социални, езикови, компютърни умения и компетенции, които са предпоставка за търсенето и намирането на корелации между пола и избора на професия от лицата със специални потребности.

3. Актуалност на тематиката

В последните години в системата на образованието се налага нова образователна концепция, свързана с приобщаването на децата и учениците със специални образователни потребности (СОП) в масовия клас. По тази причина в образованието се забелязват някои съществени промени. Те са свързани с формирането на нови ценности, с утвърждаването на допълнителни компетенции, с изграждането на подходяща среда, стимулираща в максимална степен развитието, обучението, професионалното ориентиране и реализиране на учениците със СОП. В светлината на казаното ще отбележа, че съществува много тясна връзка между конкретното нарушение, пола и избора на подходяща професия от учениците със СОП. Тази връзка е обект на проучване и анализ в рецензираната разработка.

Фактът, че в последните години броят на приобщените ученици нараства изключително поражда необходимостта от създаването на съвременни теоретични и практически решения, улесняващи както процеса на професионалното ориентиране, така и избора на подходяща професия от учениците със СОП.

Насочването на докторантката към тази интересна и значима проблематика прави разработката много актуална и навременна.

4. Познаване на проблема.

Дисертационният труд има класическа структура. Той е разработен върху 189 страници и включва: увод, четири глави, изводи, заключение и списък на използваната литература. Текстовата част е представена от 165 страници, от които 32 таблици и 50 фигури. Списъкът на използваната литература включва заглавия на автори, писали по разглеждания проблем, и интернет източници.

В увода се набелязват някои от предизвикателствата, които стоят пред образованието на лицата със СОП. В случая става въпрос за средата, в която се обучават и подготвят за своята реализация като личности и професионалисти. В контекста на казаното се фиксират някои корелации между пола, нарушението и подходящата професия.

Първите две глави са теоретични. В първата глава вниманието на авторката е насочено към парадигмата „лица със специални образователни потребности“. Тук се разглеждат и анализират понятия, свързани с отделните дефиниции, класификации и модели за интерпретиране при лицата с различни нарушения.

Достъпно, лаконично и точно са дефинирани компонентите на образователните потребности и са набелязани дейностите, насочени към получаването на адекватна и специализирана диагностика и помощ на децата и учениците с нарушения.

Във втората глава се разглеждат системите за подкрепа и професионално обучение на лицата със специални образователни потребности. Интересен момент в теоретичната част е анализът, който прави докторантката на структурите на подкрепа, които се реализират в Република Гърция, както и описанието на специализираните, професионални звена, където лицата със СОП могат да усвоят определени занаяти и професии. Оценявам положително факта, че докторантката насочва професионалното образование и обучение на лицата с увреждане към социалната политика в Европа, свързана със заетостта, образованието и здравеопазването на хората с увреждания.

Съществен момент в тази част от разработката е представянето на прехода на лицата със СОП от училището към работата след завършването. Поставен е акцент върху предложенията на Европейската агенция за включването на деца със специални образователни потребности (ДСОП) в обучителни програми, улесняващи реализирането на този преход.

В процеса на тези анализи госпожа Мереметиду представя наличието на връзки между професионалната ангажираност и самочувствието на лицата с увреждане, което пък е предпоставка за реализирането на самостоятелен начин на живот от лицата със СОП. Успоредно с това се правят и теоретични интерпретации на парадигмата „качество на живот“ и социалното включване при хората с увреждане. Професионално и компетентно докторантката извежда базисните принципи за интеграция, които управляват пазара на труда и са свързани с изграждането на позитивна приобщаваща среда, което, разбира се, е един много значим показател за високото качество на рецензираната разработка.

Във втората глава се представя дизайнът на експерименталното изследване. Обектът, предметът, целта и задачите са определени коректно и целесъобразно, а хипотезите - 5 на брой (реални и алтернативни) - са логическо следствие от тях. Те имат перспективен характер и са тясно обвързани с темата на дисертацията. В тази част (организационната), авторът много умело лансира идеята, че половата идентичност

взаимодействия с образователните потребности и избора на професионално обучение при учениците с нарушения.

Инструментарият на изследването е обяснен точно и изчерпателно, като допълнително внимание се обръща на методите на изследване, на извадката изследвани лица и на инструментите за събиране на данни. По отношение на методиката искам да спомена нейната всеобхватност. Тук визирам структурата на въпросника, който включва различни типове въпроси, подготвени за събирането на обширни данни, релевантни за изследването. Други стойностни елементи, които могат да бъдат открити, са свързани с набелязаните показатели, избраните критерии, проведената процедура за събиране на данни и плана за анализ на данните. Положително впечатление прави и казусното изследване (case study) на отделни случаи, което предполага качествен анализ на данните.

Категорично смятам, че използваната експериментална методика е адекватна на поставените цел, задачи и хипотези на изследване.

Замисълът, организацията и провеждането на експерименталното изследване са още едно доказателство за компетентността и професионализма на докторантката.

5. Анализ на резултатите от изследването.

В четвърта глава се реализира анализът на експерименталните резултати. Той е изключително богат, направен прецизно и включващ много компоненти. Показателите, които се анализират, са подбрани сполучливо и професионално. Използването на статистическия софтуер SPSS, известен със своята надеждност го прави идеален за това изследване.

В процеса на дескриптивната и инферентната статистика се представят и анализират много интересни зависимости, имащи отношение към дисертационния проблем.

Експерименталните резултати се представят графично и таблично. В дисертационния труд има 32 таблици и 50 фигури, което подпомага качествените и количествените интерпретации.

Чрез статистическия анализ се установяват съществени корелации между пола, образованието и професионалното ориентиране на лицата със СОП. Успоредно с това се определят и факторите, които влияят на академичните постижения на учениците.

Интересни резултати и анализи се получават от казусното изследване (единичните случаи). Най-същественото тук е, че и при четирите казусни случая се открояват сходства между момичетата и момчетата по отношение избора на професия и начините, по които

възприемат стереотипите, свързани с това. В същото време, и двата пола приемат позиция на решителност и готовност да се борят с тези стереотипи, а именно, че определени професии са само „мъжки“ или само „женски“.

В процеса на експерименталното изследване и последвалия анализ се потвърждават първа, втора и пета хипотеза, частично се отхвърля четвъртата, а третата хипотеза е напълно отхвърлена.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката.

Приемам реалността на описаните приноси. Мария Мереметиду ги обособява в две групи: научно-теоретични и практически. Те са дадени в обобщен вид, но очертават ползите от изследването на пола в контекста на академичните постижения и професионалното обучение. Успоредно с това, те визират в перспективен план необходимостта от промяна на съществуващите практики.

Ще добавя някои по-конкретни приносни моменти, които според мен имат своето значение и реална стойност:

1. Богато теоретично изследване;
2. Всеобхватност на изследването. Броят на изследваните лица е 104. Изследването включва много компоненти, което гарантира обективност и достоверност;
3. Получените експериментални резултати могат да бъдат използвани за създаването на модел от подходи за оптимизиране на професионалното обучение при лицата с увреждане от различен пол;
4. Обогаляване на образователната политика за приобщаващото образование с информация за пола и връзката му с академичните постижения и избор на подходяща професия от лицата със СОП;
5. Представяне на професионалното обучение като средство, което може да помогне на хората с увреждания да покажат своя потенциал, като им предостави уменията, от които се нуждаят;
6. Създаване на предпоставки за повишаване на жизнения стандарт на хората с нарушения в общество, където всеки ще има възможност да се развива професионално, независимо от пола или способностите си;
7. Предлагање на иновации, свързани със стереотипите, които ограничават лицата с увреждания при избор на професия;

8. Възможности за издаване на методическо ръководство, насочено към кариерното развитие и професионалното реализиране на лицата с увреждания от различен пол.

7. Коментари и препоръки.

- Хипотезите са оформени като обикновено предположение, а не като научно обосновано предположение, което трябва да се потвърди или отхвърли при спазването на определени изисквания и условия.
- Смятам, че текстовата част би могла да се разшири, като се увеличат анализите и допълнителните интерпретации. Богатото експериментално изследване дава възможност за това.

Имам и един въпрос:

Възнамерява ли докторантката в перспективен план да предложи на образователните институции в Гърция да променят образователната политика, като се съобразят с установените от нея закономерности и по този начин да оптимизират професионалното обучение при лица със специални образователни потребности?

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд.

Докторантката има 4 самостоятелни научни публикации. Те са пряко свързани с проблематиката на дисертационния труд. Приложените публикации обогатяват теорията и практиката на специалната педагогика и оптимизират структурата и функциите на приобщаващата образователна среда. Като брой и съдържание те отговарят на изискванията за допускане на авторът до публична защита.

9. Автореферат

Авторефератът е разработен върху 60 страници и представя в лаконичен, но точен вид разработената дисертация. Той е направен според изискванията и отразява точно и обективно резултатите, описани в дисертационния труд.

10. Заключение

От всичко положително, описано и аргументирано в моята рецензия, с убеденост мога да заявя, че Мария Мереметиду има качества на добър изследовател и перспективен учен,

а рецензията има своите достойнства и положителни моменти.

Въз основа на това предлагам на УВАЖАЕМОТО НАУЧНО ЖУРИ да гласува с положителен вот за присъждането на Мария Мереметиду образователна и научна степен „доктор“ по Педагогика (Специална педагогика).

27.10.2025 г.

Рецензент:

Проф. д-р К. Караджова